

تاریخ

اتم ہولگی

تاریخ - اتم ہولگی

Ketabton.com

تاریخ اتم پولگی

۱۳۹۰
ه. ش

بېکوالان:

- د کتور فاروق انصاري
- سرمولف عبدالغياث غوري
- پوهنپاره ايسه محمود عمر
- د مولف مرستيال عبدالملک عابد
- د مولف مرستيال محمد حسين احمدزی
- مسکلي ادپتور:
- پوهنوال محمد رسول باوري

د ژبې ادپتور:

- عبدالقيوم مشواڼی

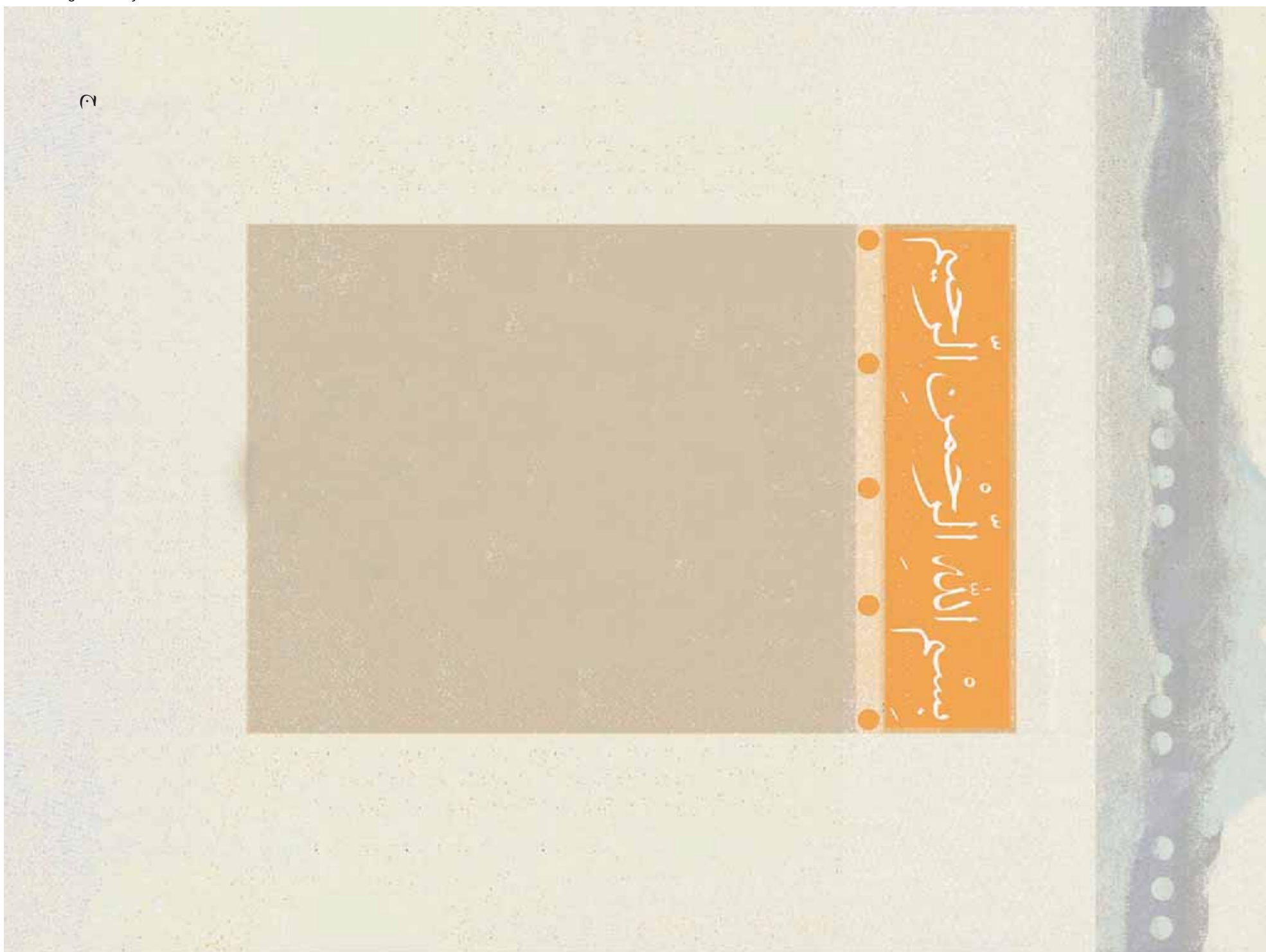
دیني، سیاسي او فرهنگي کمیټه:

- مولوي عبدالصبور عربي
- دکتور محمد يوسف نیازي
- حبيب الله راحل د پوهنې وزارت سلاکار د تعلیمي نصاب د پراختیا په ریاست کې.

د څارنې کمیټه:

- دکتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معین.
- دکتور شېرعلي ظریفی د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې مسؤول.
- د سرمولف مرستيال عبدالظاهر گلستاني د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی رئیس.

طرح او ویزاین: حمیدالله غفاري

ملي سرود

دا عزت د هر افغان دی	دا وطن افغانستان دی
هر بچی یې قهرمان دی	کور د سولې کور د توري
د بلوڅو د ازبکو	دا وطن د ټولو کور دی
د ترکمنو د تاجکو	د پښتون او هزاره وو
پامیریان، نورستانیان	ورسره عرب، گوجر دي
هم ايماق، هم پشه پان	براهوي دي، قزلباش دي
لکه لمر پر شنه اسمان	دا هیواد به تل ځلېږي
لکه زړه وي جاویدان	په سینه کې د اسیا به
وایو الله اکبر وایو الله اکبر	نوم د حق مو دی رهبر

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزیر پیغام گوانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختیا او پرمختګ بنسټ جوړوي. تعلیمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د معاصر علمي پرمختګ او ټولنې د اړتیاوو له مخې رامنځته کېږي. څرګنده ده چې علمي پرمختګ او ټولنیزې اړتیاوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعلیمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښايي چې تعلیمي نصاب د سیاسي بدلونونو او د اشخاصو د نظریو او هیلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتیب شوی دی. علمي ګټورې موضوعګانې ېکې زياتې شوې دي. د زده کړې په بهیر کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدریسي پلان برخه ګرځېدلې ده.

هیله من یم دا کتاب له لارښوونو او تعلیمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د میتودونو د کارولو له لارې تدریس شي او د زده کوونکو میندې او پلرونه هم د خپلو لوڼو او زامنو په ټاکنېته ښوونه او روزنه کې پرله پسې ګډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هیلې ترسره شي او زده کوونکو او هېواد ته ښې بریاوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره پاور لرم چې زموږ ګران ښوونکي د تعلیمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤلیت په ریښتیني توګه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زیار کاږي چې د پوهنې تعلیمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دین له بنسټونو، د وطن دوستۍ د پاک حس په ساتلو او علمي معیارونو سره سم د ټولنې د څرګندو اړتیاوو له مخې پراختیا ومومي. په دې ډګر کې د هېواد له ټولو علمي شخصیتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیله لرم چې د خپلو نظریو او رغنده وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تالیف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتیب کې ښې مرسته کړې، له ملي او نړیوالو درنو مؤسسو او نورو دوستو هېوادونو څخه چې د نوي تعلیمي نصاب په چمتو کولو او تېلونو او د درسي کتابونو په چاپ او ویش کې ښې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفیق

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

۱۲-۱

لومړۍ څپرکۍ: افغانستان او اسلام

لومړۍ لوست: افغانستان ته د اسلام راتګ

دویم لوست: د افغانستان اوضاع د اموښانو په دورې کې

درېم لوست: د افغانستان اوضاع د عباسیانو په دورې کې

څلورم لوست: د افغانستان د وګړو او عربو مسلمانو متقابلې اغېزې یو پر بل باندې

۲۸-۱۳

دویم څپرکۍ: د افغانستان خپلواک اسلامي حکومتونه

پنځم لوست: طاهریان، صفاریان، سامانیان

شپږم لوست: غزنویان او سلجوقيان

اووم لوست: غوریان او خوارزم شاهیان

اتم لوست: مغولان، تیموریان او د کرت اولاده

درېم څپرکۍ: د کندهار له پاڅون نه مخکې د افغانستان او ګاونډیو هیوادونو اړیکې ۲۸-۲۹

نهم لوست: د ملوړه النهر شیبیانان او استراخانیان

لسم لوست: د هند بابریان

یوولسم لوست: د ایران صفویان

۴۶-۳۹

څلورم څپرکۍ: د کندهار غورځنګ

دولسم لوست: د کندهار پاڅون

دیارلسم لوست: د میریس خان ځای ناستي

پنځم څپرکۍ: د ګاونډیو هیوادونو تاریخ په منځنیو او نویو پېړیو کې ۴۷-۲۲

څوارلسم لوست: ایران په منځنیو او نویو پېړیو کې

پنځلسم لوست: هند په منځنیو او نویو پېړیو کې

شپاړلسم لوست: روسیه په منځنیو او نویو پېړیو کې

اوولسم لوست: چین په منځنیو او نویو پېړیو کې

۸۰-۶۳

شپږم څپرکی: د اروپا تاریخ
اټلسم لوست: په منځنیو پیړیو کې د اروپا عمومي اوضاع

نولسم لوست: صلیبي جگړې
شلم لوست: د اروپا رنسانس

یوولسم لوست: په پوهه، ادب او فرهنگ کې بدلونونه
دوه ویلسم لوست: په اروپا کې لوی انقلابونه

۹۳-۸۱

اووم څپرکی: د امریکا تاریخ

درویشتم لوست: د مایا تمدن
څلور ویلسم لوست: د ازتک تمدن
پنځه ویلسم لوست: د اینکا تمدن
شپږ ویلسم لوست: د امریکا کشف او د مهاجرتونو پیل
اووه ویلسم لوست: د امریکا د متحده ایالاتو خپلواکي

لومړۍ څپرکي

افغانستان او اسلام

- په لاندنيو لوستونو مشتمل دی:
- ۱- افغانستان ته د اسلام راتگ؛
 - ۲- د افغانستان اوضاع د امويانو په دورې کې؛
 - ۳- د افغانستان اوضاع د عباسيانو په دورې کې؛
 - ۴- د افغانستان د خلکو او مسلمانو عربو يو پر بل باندې متقابلې اغيزې.

د څپرکي موخي:

- ۱- په هېواد کې د اسلام د دين د څپرېدا د څرنگوالي او د اسلام د څرگندېدا په درشل کې د افغانستان له عمومي اوضاع سره د زده کوونکو اشنا کول؛
- ۲- د امويانو او عباسيانو په دورو کې د افغانستان له عمومي اوضاع سره د زده کوونکو اشنا کېدنه؛
- ۳- په درېو لومړنيو هجري پېړيو کې د افغانستان د خلکو او عربو مسلمانانو ترمنځ د راکړې ورکړې سره د زده کوونکو اشنا کېدل.

په کابل کې د شاه دو شمشيره جوړښت

ایا پوهېږئ چې افغانستان ته اسلام څرنگه راغی او زموږ خلکو ولې د اسلام اسماني دین ومانه؟

د افغانستان اوضاع د اسلام د څرګندېدا پر مهال

د اسلام د راتګ په نږدې مهالونو کې افغانستان د ژوند د بېلا بېلو اړخونو له پلوه د یوه بنسټیز بدلون لپاره چمتو شوی و.

د ساري په ډول زموږ په هېواد کې یو داسې پیاوړی حکومت چې ولایتونه او بېلا بېلې سیمې تر خپلې واکمنۍ لاندې ولري شتون نه درلود او هره برخه د بېلا بېلو واکمنانو له خوا اداره کېدله. د هېواد په شمال کې نوکانو حکومت کاوه او د هندوکش په سوېل کې د رقیمل شاهانو واکمني وه. په لوېدیځ کې په ساسانیانو پورې تړلو والیانو د چارو واک په لاس کې لرلې.

له ټولنیزه پلوه د طبقاتو شتون او د وینې او توکم په اصالت باندې باور هم خلک له ستونزو سره مخامخ کړي و. د کورنۍ جوړښت هم ټینګ او محکم بنسټ نه درلود، په ښځو باندې ظلم رواکېل کېده او له دیني پلوه هم زموږ هېواد وال د بېلا بېلو ادیانو منونکي و. په تېره بیا الهي او زردشتي ادیانو ډېر منونکي او پلویان درلودل.

لمر ته عبادت هم رواج درلود. او له بله پلوه د لوړ پوړو شخصیتونو او د ځواک د خاوندانو له خوا

د ظلمونو او تېريو او د عدالت د نشتهوالي له کبله په خلکو کې يوه عمومي نارضايتي او گډوډي تر سترگو کېده.

په همدې حالت کې د اسلام او ازه زموږ هېواد ته راو رسېده. يعنې هغه دين چې خلک يې يو څښتن، خپلواکي، عدالت او برابري ته رابلل ډېر ژر د دې دين دعوت کونکو او مېجاهدينو ځانونه زموږ د هېواد تر پوښو راو رسول.

د اسلام د دين خپرېدا

د افغانستان په لوري د اسلام پرمختگ د حضرت عمر فاروق (رض) د خلافت په دورې کې پيل شو. له نيشاپور څخه وروسته هرات لومړنۍ ښار و و چې د مسلمانانو تر ولکې لاندې راغی. وروسته نور ښارونه هم د اسلام د لښکرو لاس ته ورغلل.

په تېره له ۴۱ سپوږميز/ ۶۶۱ ز کال نه وروسته دغه مخ ته گونډو لا زور واخيست او زموږ د هېواد ډېر ښارونه د مسلمانانو تر ولکې لاندې راغلل. خو د اسلام د دين مکمل رواج او خپرېدنه هغه مهال پيل شوه کله چې دغه په هېواد کې يو لړ کورنيو عناصرو او ځواکونو لکه سيستاني صفاريانو د اسلام دين ته د ساتنې او د دغه آسماني دين د خپرېدا په منظور خپلې ملاوې وکړې.

په ټولگي کې فعاليت:

زده کوونکي دې په دوو ډلو وويشل شي، لومړۍ ډله دې د افغانستان اوضاع له اسلام څخه دمخه روښانه کړي او دوهمه ډله دې په افغانستان کې د اسلام د خپرېدا د څرنګوالي په هکله رڼا واچوي.

پوښتنې:

- ۱- د اسلام د راتګ پر مهال زموږ د هېواد په شمالي او لوېديځو برخو کې کوم قامونه واکمن وو؟
- ۲- د هغو اديانو نومونه واخلئ چې له اسلام څخه دمخه يې زموږ په هېواد کې رواج درلود.
- ۳- ستاسو په اند زموږ په هېواد کې ولې خلکو له اسلام څخه هرکلی وکړ؟
- ۴- ولې يو شمېر خلکو د عربو واکمنانو په وړاندې پاڅون وکړ؟

ابو مسلم خراساني
عبدالرحمن ملقب په ابو مسلم په ۱۰۰ سپوږميز / ۷۱۹ ز کال د جوزجان په سفید نج کې زېږېدلی او د زېږد د زوی یحیی تر شهادت وروسته یې د امویانو پر ضد د پانخون مشرتوب په غاړه واخیست او په ۱۲۹ سپوږميز / ۷۴۷ ز کال کې یې د کوچني اختر په ورځ په سفید نج کې د امویانو بیرغ راګوزکر او په بدله کې یې د عباسیانو جنده چې تور ښک یې درلود پورته کړه.

ده د خلکو په مرسته د افغانستان ځینې نیمایي ښارونه یو په بل پسې ونيول. ابو مسلم په وروستیو کې

اموي دولت ته ملتي ورکړه او په ۱۳۲ سپوږميز/ ۷۵۰ ز کال کې يې خلافت د عباسيانو څانگې ته و لېږه. خو عباسي خليفه منصور چې د خراسان د خلکو ترمنځ يې د ده د نفوذ څخه وېره درلوده بالاخره هغه يې په ۱۳۷ق/ ۷۵۵ ز کې په يو چل سره و واژه. ابو مسلم په دې وخت کې ۳۸ کلن و.

امير پو لاد او امير کروړ

امير پو لاد د افغانستان په مرکز کې د غور له امراو څخه و . ده هم کله چې واورېدل چې د افغانستان خلک

د ابو مسلم پاڅون له تورو چلندو سره

د ابو مسلم خراساني پر شاوخوا راټول شوي په عباسي نهضت کې گډون وکړ.

امير کورود د امير پو لاد زوی و. ده هم په عباسي پاڅون کې د پام وړ برخه لرله. او زياتې برياوي يې تر لاسه کړي دي.

دی د پښتو ژبې يو ډېر پوه، لابق او پوخ شاعر هم و. ويل کېږي چې د اسلام له راتگ څخه وروسته لومړنی پښتو حماسي شعر ده ويلی دی.

په ټولگي کې فعاليت:

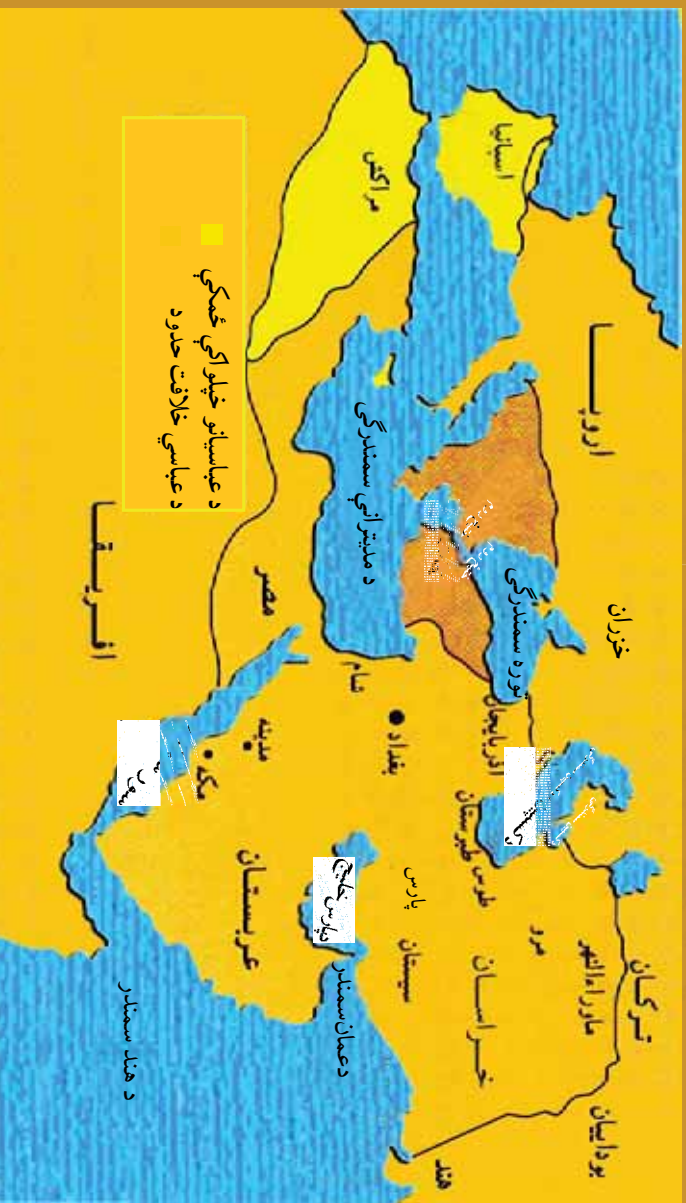
زده کوونکي دې په دوه الف او ب ډلو ویشل شي. الف ډله دې د ابو مسلم د پاڅون لاملونه څرگند کړي او د ډله دې د نقشي نه په گټې اخیستني سره د امويانو د خلافت د مرکز په لوري د ابو مسلم او د هغه د پلويانو تگ لوري وټاکي.

پوښتي:

- ۱- ولې د افغانستان خلکو د اموي خلافت ضد پاڅونونه څخه پلوي وکړه؟
- ۲- تش ځايونه ډک کړئ.

ابو مسلم په وزيږېد او له دې نه چې د پر ضد پاڅون وکړ. خلکو له هغه څخه پلوي وکړه.
- ۳- امير پو لاد او امير کورود د افغانستان په کوم ځای کې امارت درلود.
- ۴- ستاسو په اند امير پو لاد او امير کورود ولې له عباسي پاڅون او نهضت څخه پلوي وکړه؟

د افغانستان اوضاع د عباسيانو په دورې کې

د عباسي کورنۍ په هکله څه معلومات لری؟ او ایا دا خبره تاسو ته څرگنده ده چې هغوی د افغانستان د خلکو د پلوی په قیمت خلافت ته ورسیدل.

عباسیان د اسلام د گران پیغمبر (ص) تره (حضرت عباس رض) ته منسوب دی او د قریشو له هاشمي خانګې څخه گڼل کېږي. عباسي کورنۍ د لومړنۍ هجري پېړۍ نه وروسته د سیاست ګوږ ته ودانګل. او کله چې د افغانستان د هغه وخت له نارامي وضعې څخه خبر شول نو په ۱۰۹ سپوږمیز/ ۷۲۷ زکال کې یې خپل داعیان او مبلغان زموږ هېواد ته راوستول.

د افغانستان یا د هغه وخت خراسان خلکو چې د ځینو عربي واکمنانو د کړنو په وړاندې ښه نظر نه درلود له عباسي غورځنګ څخه پلوی وکړه. عباسیان زموږ د خلکو د سرښندنو او مبارزو له امله په ۱۳۲ سپوږمیز/ ۷۵۱ زېږدیز کال کې خلافت ته ورسېدل. د عباسیانو د خلافت دوره ۵۲۳ کاله وه او په پای کې په ۶۵۶ سپوږمیز/ ۱۲۵۸ زکال کې د خلافت دغه لړۍ د مغولو په واسطه له منځه ولاړه.

برمکیان

برمکیان په اصل کې د یوه سړي چې برمک نومېده له اولادې څخه دی. برمک د بلخ د نوېهار د زردبښي اورتون یو هوید رو حانی و. د دې کورنۍ نومېالی او ستر شخصیت خالد د برمک زوی دی چې د منصور عباسي د وزیر او سلاکار په توګه یې دنده ترسره کړه. له خالد څخه وروسته د ده زوی یحیی د دې کورنۍ یو پوه او د نفوذ خاوند بلل کېږي. دې د عباسي خلیفه مهدي له لوري د هارون الرشید د ښوونې او روزنې لپاره د ښوونکي په توګه وګمارل شو.

ده وروسته بيا د هارون الرشيد د حكومت په دورې كې د عباسي خلافت ټولې چارې په خپل لاس كې ونيولې او د خپلو دوو زامنو سره يې هغوی ته كار كاوه. څه موده وروسته هارون الرشيد پر هغوی باندي ډگمان شو. په ۱۸۷ سپوږميز / ۸۰۳ ز كال كې يې جعفر د يحيى زوى و واژه او په خپله يحيى او دده كورنۍ يې بندي كړه. د برمكيانو ټول مالونه يې ضبط كړل له دې پېښې وروسته له برمكيانو څخه بل داسې ستر شخصيت راپورته نشو.

په عباسي دورې كې كلتور او پوهنه

د عباسيانو په پير (دورې) كې افغانستان د يو شمېر سترو شخصيتونو د ځلېدو كتونكى او شاهد و، چې د علمي او ادبي اثارو په رامنځ ته كولو سره يې خپل نومونه تل پاتې كړي دي. د ساري په ډول: محمد، احمد او حسن د موسى بن شاكړ خراساني زامن چې په رياضياتو كې يې له ځانه اثار پرېښودلي دي. دغه راز ابو معشر جعفر بن محمد بلخي مشهور رياضي پوه چې ۱۲ كتابونه يې تاليف كړي دي؛ بشار بن برد تخارستاني چې په عربي شعر كې يې ډېر نوم وتلي و؛ ابوزيد احمد بن سهل بلخي، اديب، متكلم، فيلسوف او د جغرافيا د پوهنې پوه له بلخ څخه؛ ابوزيد چې د جغرافيا او فلسفې په پوهنو كې يې كتابونه تاليف كړي دي؛ ابو محمد هاشم بن زيد سروي چې د عربو د شعر په باره كې يو كتاب وليكه.

په بلخ كې د ابونصر پارسا جومات

په ټولگي كې فعاليت:

زده كوونكي دې په گډه، د عباسيانو په دوره كې د افغانستان د خلكو د مهمو چوپړونو په اړه خبرې اترې وكړي او هغوی دې ليك لړ كړي.

پوښتني:

۱- تش ځای ډك كړئ:

عباسيانو د خلكو د په دليل زموږ په هېواد كې ځانله د پښو د پل ځلې و موند.

۲- د دې دورې د درې تنو فرهنگي شخصيتونو نومونه واخلي.

۳- د نوبهار اورتون په دغو كومو ښارونو كې شتون درلود؟

الف (كندهار) ب (هرات) ج (بلخ) د (كابل)

د افغانستان د وگړو او عربو مسلمانو متقابلې اغېزې

ابا پو هېږئ چې افغانستان او اسلام يوه بل ته سره ډېر مهم کار ونه کړي دي ؟

د اسلام په راتگ سره زموږ هېواد د خپل تاريخ په يوه نوي پړاو کې گام کېښود. اسلام زموږ خلکو ته يوه نوي پېژندگلوي (هويت) ورکړ او تر دې وروسته زموږ هېواد اسلامي هېواد وبلل شو. دغه نوی هويت زموږ د خلکو د لاتينگ يوالي لامل وگرځېد ځکه ټول قامونه او قبایل د يوه دين او يوې عقيدې او اندخاوندان شول. د اسلام دين هغه خنډونه چې د پوهې د ترلاسه کولو په لارې کې ټپي شتون درلود له منځه لري کړل. او د پوهنې انحصار ټپي چې د څو لکمنو خلکو، شتمنو وگړو او حکم چلوونکو انسانانو په واک کې و له منځه يوړ. په همدې دليل علم او پوهنې وده وکړه زموږ په هېواد کې د پوهانو او عالمانو شمېر زيات شو. او ډېر شمېر وگړو (افرادو) د يادونې وړ چوپړ ونه ټپي د پوهې نړۍ ته وړاندې کړل.

له بله پلوه زموږ د هېواد خلکو د اموري دورې د ځينو عربو و اليانو د بې عدالتي د چلند پر ضد پاڅون وکړ. هغوی په عباسي نهضت کې د ابو مسلم تر لارښوونې لاندې برخه واخيسته.

دغه راز د دې هېواد وگړو د اسلام د خپراوي په منظور ډېرې سربښنې وکړې. او ختيځو سيمو ته يې اسلام خپور کړ.

لنډه دا چې د اسلام او افغانستان اغېزه يوه متقابلېه اغېزه گڼل کېدای شي. اسلام زموږ خلکو ته يو نوی هويت ورکړ، يو والی او وحدت يې وروباښه، د پوهنو دروازي يې پرانستلې. د افغانستان خلکو هم د پوهنيزو او کلتوري چوپړونو د پکارولو له لارې او دغه رنگه د سر او ځان نه تېرېدنې په ذريعه د اسلامي تمدن د پرمختيا ماڼۍ په ودلو لوبه کې ښه او غوره برخه واخيسته. په تېره پوهانو په دې لارې کې ډېر زيار ونه وليستل.

په مزار شريف کې د حضرت علي بن ابي طالب (رض) زيارت ځای

په ټولگي کې فعاليت:

گران زده کوونکي دې په دوه ډلو و وېشل شي. لومړۍ ډله دې د اسلام چوپړونه افغانستان ته او دويمه ډله دې اسلام ته د افغانستان خدمتونه څرگند کړي.

پوښتنې:

- ۱- ستاسو په اند د اسلام ډېره مهمه اغېزه پر افغانستان باندې څه و ؟
 - ۲- د اسلام له راتگ څخه وروسته ولې زموږ په هېواد کې پوهان ډېر شول ؟
 - ۳- ايا اسلام په دې بريالې شو چې زموږ خلکو ته يو والی وښيي ؟ روښانه يې کړۍ.
 - ۴- تش ځايونه ډک کاندۍ.
- اسلام راغی ته يې بدلون ورکړ او مونږ ته يې راوباښه.

دويم چپر کی

په هرات کې د اختيار الدين کلا

د افغانستان خپلو اک اسلامي حکومتونه

د افغانستان خپلو اک اسلامي حکومتونه په لاندنيو لوستونو کې شامل دي:

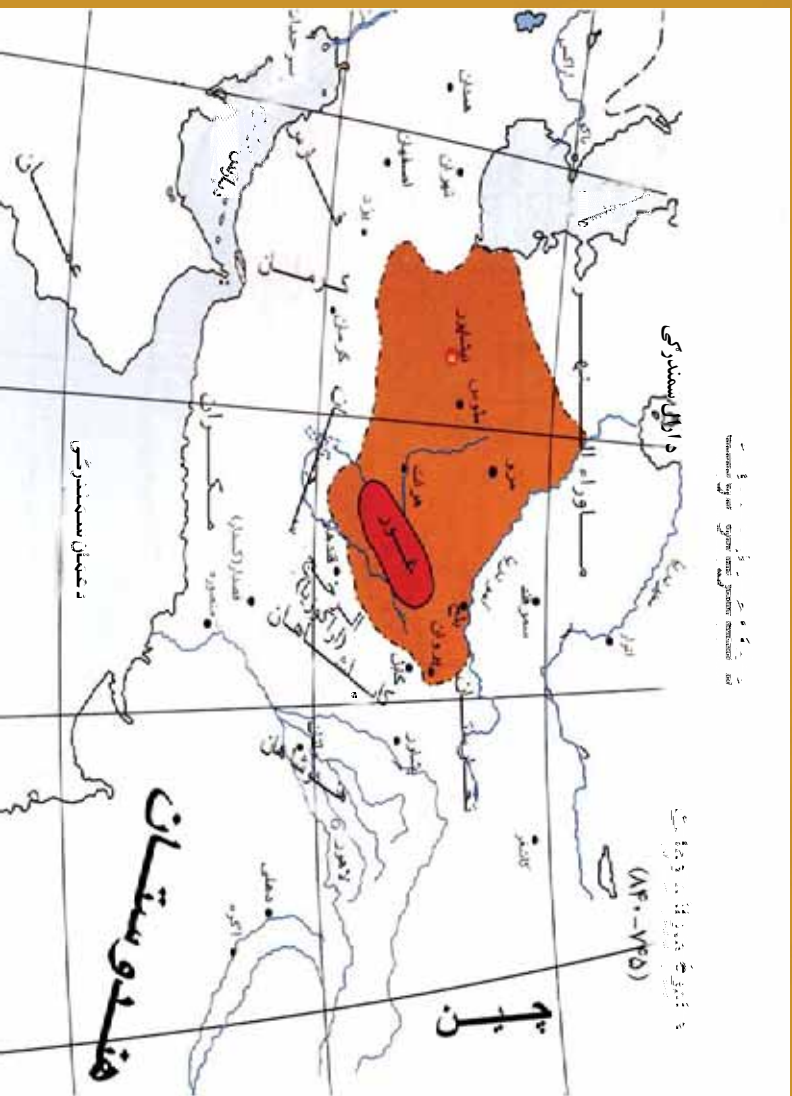
- ۱- طاهريان، صفريان او ساميان؛
- ۲- غزنويان او سلجوقيان؛
- ۳- غوريان او خوارزم شاهان؛
- ۴- مغولان، تیموریان او د کرت کورنۍ.

د څپرکي موخي:

په دې څپرکي کې له لاندې مطالبو او موضوعاتو سره اشنا کېږئ.

- ۱- په افغانستان کې د خپلو اکو سیمه ییزو اسلامي حکومتونو د جوړېدو له لارو چارو سره د زده کونکو اشنا کېدل؛
- ۲- د زده کونکو اشنا کول له هغو شخصیتونو سره چې د افغانستان د بیا بیا خپلواکه کولو په لاره کې یې ګامونه پورته کړل؛
- ۳- په افغانستان کې له اسلام څخه په راوړسته مودې کې د سیمه ییزو واکمنانو له لږيو سره د زده کونکو اشنا کول؛
- ۴- د سیمه ییزو حاکمانو له کورنیو سره د سلاطینو د اړیکو په څرنگوالي باندې د زده کونکو اشنا کېدل؛
- ۵- په افغانستان باندې د چنګیز او تیمور د لښکرو د یرغل د څرنگوالي او دغه راز د مغولانو او کرت د او لادې ترمینځ د اړیکو د جوړېدو د څرنگوالي په هکله د زده کونکو اشنا کول.

طاہریان، صفاریان او سامانیان

آيا پو هېوړې چې لومړني اسلامي خپلواک حكو متونه زموږ په هېواد كې جوړ شول ؟

طاہریان

طاہر د حسین زوی په اصل کې د هرات د پوشنگ او یا اوسني زنده جان له وگړو څخه و. دی په ۱۵۹ سپوږمیز/ ۷۷۶ ز کال کې زېږېدلی دی.

طاہر د ځوانۍ له هماغه لومړي سر څخه په تولنیزو او سیاسي چارو کې گورن کاوه. ده د دوه عباسي وروڼو له منځه د مامون الرشید پلوي کوله او په ۱۹۵ سپوږمیز/ ۸۱۱ ز کال کې یې امین و واژه.

له دې وروسته مامون الرشید خلیفه شو. طاہر د خلیفه له لوري د خراسان د واکمن په توگه وگمارل شو او د ۲۰۷ سپوږمیز/ ۸۲۲ ز کال د جمعي په ورځ منبر ته لاړ او د خلیفه نوم یې له خطبي څخه وغورځاوه. او خپله خپلواکي یې څرگنده کړه. خو د همدغې ورځې په سبا و وژل شو. له ده وروسته د ده زامنو ۵۵ کاله د افغانستان په ځینو برخو واکمني وکړه.

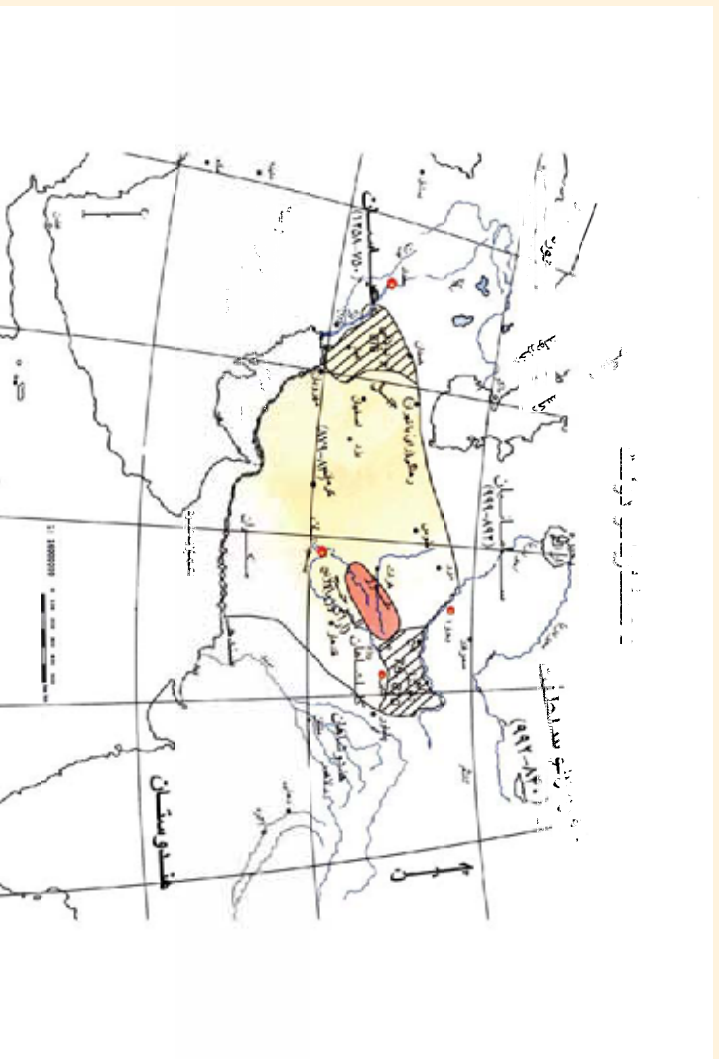
د دې کورنۍ وروستي تن محمد نومېده چې په ۲۵۹ سپوږمیز/ ۸۷۳ ز کال کې د لیث صفاري د زوی یعقوب له خوا ونیول شو او د سیستان په بندتون (زندان) کې ومړ.

صفریان

د دې کورنۍ بنسټ ایښودونکی او پیل کونکی صفاري یعقوب د لیث زوی دی. دې د سیستان له خلکو څخه و. په ۲۰۷ سپوږمیز/ ۸۲۲ ز کال کې د افغانستان په سوېل لوېدیځې سیمې کې وزېږېد. پلار یې د مسکري دنده درلوده. له همدې امله یعقوب او دده وروڼو عمرو، علی او طاهر ته صفریان وبل کېږي.

یعقوب په ځوانۍ کې د عبارانو له ډلې سره ملګری شو. دې په دې ډلې کې د مشرتابه رتبه ته ورسېد. یعقوب د عبارانو په مرسته د سیستان بېلابېل ښارونه ونيول. خو د سیستان د خلکو رسمي بيعت له ده سره د ۲۶۷ سپوږمیز/ ۸۶۱ ز کال د محرم مياشتې په پنځه وېشتمه ورځ رامنځ ته شو، له دې وروسته یعقوب له وټیېل شاه سره جنگ ته واناگل چې د دې جنگ په پایله کې زموږ د هېواد رتې او مهمې سیمې د یعقوب په لاس کې کېوتې، دغه راز د طاهریانو د کورنۍ وروستي واکمن محمد هم دده د لښکر له خوا ونيول شو او بندي کړای شو. یعقوب چې په ځان کې یې د توان او ځواک احساس کاوه په ۲۶۲ سپوږمیز/ ۸۶۷ ز کال کې د عباسي خلافت د پلازمینې (مکه) د بغداد ادارې غوښتونکی شو، چې په پایله کې ډاکار له عباسي خليفه معتمد بالله سره په جنگ و او بنسټ، خو یعقوب مله و خوره او په شا شو.

یعقوب په ۲۶۵ سپوږمیز/ ۸۷۹ ز کال کې ومړ. او له ده څخه وروسته دده وروڼو عمرو د ځواک په ګټه، ډوډه و لګو له. صفاري عمرو چې سامانیان یې خپل رقیبان ګڼل په ۲۸۷ سپوږمیز/ ۹۰۰ میلادي کال کې د هغو جنگ ته ورغی، خو بلخ ته نږدې یوې سیمې کې یې مله و خوره او د اسماعیل ساماني اسیر شو. له دې څخه وروسته صفاري حکومت په محدودو توګه تر ۳۰۰ سپوږمیز/ ۹۱۳ ز کاله پورې په سیستان کې دوام درلود.

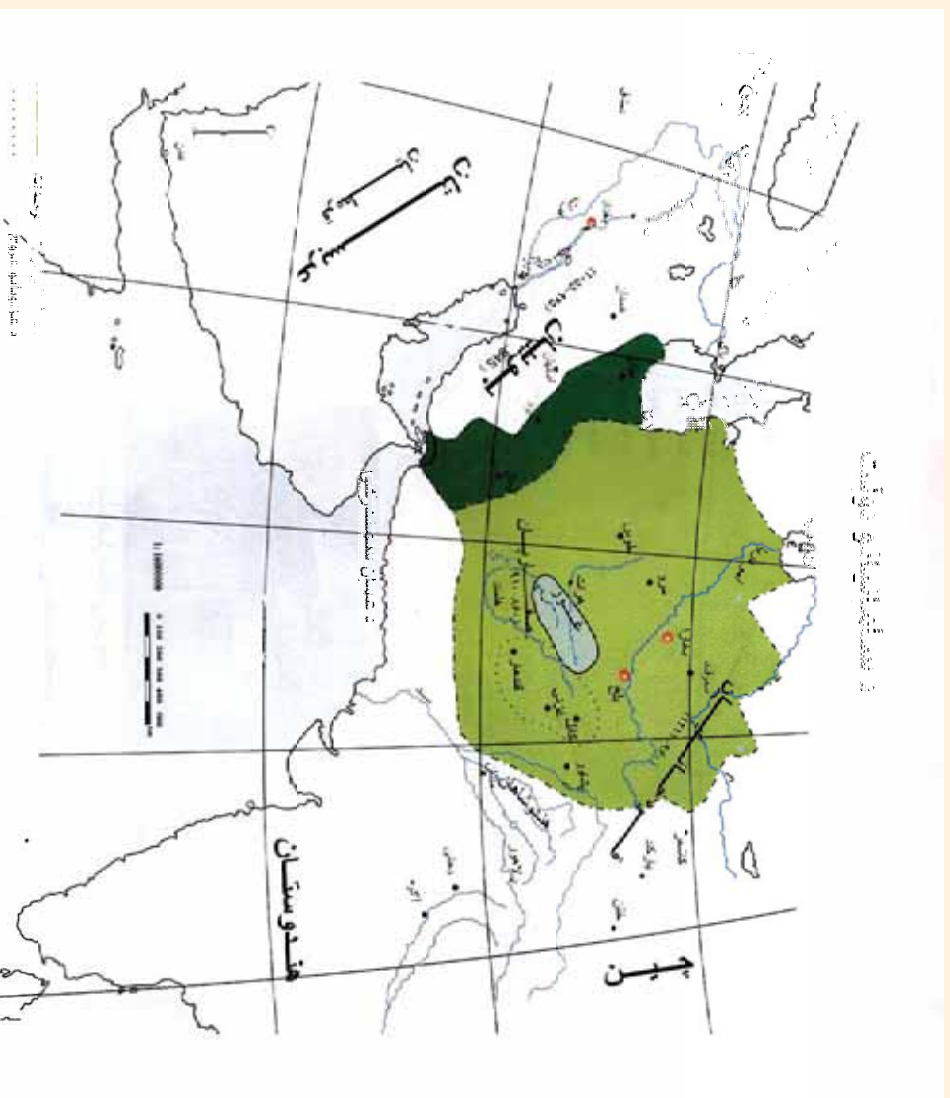
سامانيان

سامانيان د يو ه سړي چي سامان نو مېده له او لادي څخه گڼل کېږي. سامان د بلخ له خلکو څخه يو څوک و چي د امويانو د خلافت پر مهال مسلمان شوی و. د ده زامن په حکو متي د فاقرو کي رتو او مهمو دندو ته ورسېدل. د سامانيانو د حکو مت بنسټ ايښو دو نکی اسماعيل ساماني دی.

امير اسماعيل اته کاله ټو لو اكي وکړه. د بخارا ښار يې خپله پلازمېنه وټاکله او و دان يې کړ.

د ده له مړينې وروسته د ده زوی احمد او تر هغه وروسته نصر ټو لو اکی ته ورسېد. د نصر د واکمنۍ په دوران کي د سامانيانو دولت ډېر ښه وځلېد. خپل اوج او لوړې پورې ته ورسېد. ځکه د ده په زمانې کي ډېر شمېر پوهان د سامانيانو په دربار کي سره راغونډ شول.

ساماني حکو مت په لومړي سر کي له ښه نظم او ښي اداري څخه برخمن و. خو له هغه وروسته چي سيمه ييزو واکمنانو ځواک تر لاسه کړ دغه حکو مت له يو لړ ستونزو سره مخامخ شو. يو له دغو محلي امر او و څخه الپ

تګڼن نو مېده چې د سامانيانو له اوامرو څخه يې سر وغراړه. د د افغانستان په شمال د خلم په سيمه کې ساماني ځواکونو ته ملاتړ وکړه او له هماغه ځايه يې له خپلو پلويانو سره يو ځای په ۳۵۱ سپوږميز/ ۹۶۲ زکال په غزني کې د يوه نوي حکومت د بنسټ ټبره کيښووله.

د پخارا په ښار کې د ساماني امير اسماعيل قبر

په ټولګي کې فعاليت:

زده کوونکي دې په ډله ييزه توګه د سامانيانو د حکومت په راپرزېدا او بې واکه کېدا باندې يو له بل سره خبرې اترې وکړي.

پوښتنې:

- ۱- ظاهر د کوم ځای و او څرنگه حکومتې لوړو پوړيو ته ورسېد؟
- ۲- طاهر ولي د عباسي خليفه نوم له خطبې څخه لرې کړ؟
- ۳- په لومړي سر کې کومې ډلې له يعقوب ليث صفاري څخه پلوري وکړه؟
- ۴- د بغداد له عباسي خليفه سره ولي د يعقوب ليث صفاري اړيکې وړانې شوې؟
- ۵- د سامانيانو پلازمېنه په کوم ځای کې موقعيت درلود؟
- ۶- دغه تش ځايونه څک کړی. د سامانيانو رېټ او مهم ټولواک نومېده او د هغه په دربار کې
- ۷- ستاسو په اند د ساماني دولت د وضعې د خرابېدا لامل څه و؟

له سلطان محمود څخه وروسته غزنويان
 سلطان محمود غزنوي په ۴۲۱ سپوږمیز/ ۱۰۳۰ ز کال کې مړ شو. له ده وروسته دده زوی مسعود یو لوی
 ته ورسېد. ده د خپل پلار په شان پوه او ډکار و نه درلود. ځکه نو د غزنوي حکومت سرداران وړڅخه ناهيلي
 شول او دده له پلوی، څخه یې لاس واخیست. په همدې حال کې په مرکزي اسیا کې یو بل ترک توکم څواک
 رامنځ ته شو. دغه څواک سلجوقيان و چې د مرو، نیشاپور او هرات تر نیولو وروسته له غزنویانو سره
 جنگ ته تیار شول. د دواړو لویو ترمنځ په ۴۳۱ سپوږمیز/ ۱۰۴۰ ز کال سرخس ته نږدې د دندان قلل په
 سیمه کې جگړه پېښه شوه چې په پایله کې سلطان مسعود غزنوي ماته وخوړه او هندوستان ته وتښتېد. له دې
 څخه وروسته دغزنویانو ضعیف حکومت ۱۳۰ کاله دوام وکړ. خو سیمه یې ډېره محدودده او بالاخره دغه
 لوی، د غوري شاهانو (تولواکانو) په لاس له منځه لاړه.

د غزني بالا حصار

سلجوقيان

سلجوقيان هم د ترکمنانو له توکم څخه شمېرل کېږي. د سلجوقي ترکمنانو نيکه سلجوق نومېده. ده څلور زامن درلودل، د ده يو زوی د اسراييل په نامه د سلطان محمود لخوا ونيول شو. د هندوستان په کالنجر کې تر ۷ کلو اسارت نه وروسته هملته و. ده کار د غزنويانو او سلجوقيانو تر منځ د دېښمنۍ لامل وگرځېد خو د سلجوقيانو د لړۍ بنسټ ايښودونکي طغرل بيگ د سلجوق لمسی دی. هم ده د دندان قان په جگړه کې سلطان مسعود ته ماتې ورکړه او رټ او مهم ولايتونه يې په ماوراءالنهر، ايران او افغانستان کې لاس ته راوړل. له طغرل بيگ نه وروسته ده وراه الپ ارسلان حکومت ته ورسېد. ده د (ملازگرد) په جگړه کې روميانو ته ماتې ورکړه او کوچنۍ، اسيايي ونيوله. ده زوی ملکشاه هم په ختيځ کې تر چين او په لويديځ کې د مديترانې تر سمندرگي پورې وړاندې تگ وکړ.

د سلجوقيانو را پېرژېدا

د سلجوقيانو پراخ هېواد هم د سلجوقي شهزادگانو تر منځ وېشل شو. شهزادگانو د خپلو وزيرانو په مرسته چې اتلک نومېدل د حکومت چارې پرمخ بيو لي.

همدا کار ددې لامل وگرځېد خو دغه سلجوقي پراخ هېواد توپي توپي شي چې په پايله کې نورې لړۍ، لکه خوارزم شاهان، قراختايان او غوريان رامنځ ته شوې او د سلجوقي ستر هېواد سيمې يې ونيولې.

د سلجوقيانو د هېواد نقشه

د سلجوقیانو ستر خدمت

يو له هغو سترو چوپړونو (خدمتونو) څخه چې سلجوقيانو زموږ د هېواد کلتور او تمدن ته وکړ دا و چې دوی فارسي ادب او فرهنگ ته پاملرنه و اړوله. فارسي ادب او فرهنگ د سلجوقيانو له لارې عراق، اذربايجان او کوچني اسيا ته ولېږېد. هغوی د معمارۍ په برخې کې هم زموږ هېواد ته څه ناڅه چوپړونه وکړل. د سلجوقيانو په زمانې کې د جوړجاړن په سربل کې د امام خور د زيارت جوړ شو او همدارنگه د بلخ په دولت اباد کې يو منار ترټين وموند. همدارنگه د بلخ په لويديځه برخه کې د بابا حاتم زيارت جوړ شو.

د سلجوقي دورې يو اثر

په ټولګي کې فعاليت:

گران زده کوونکي دې په دوو ډلو و وېشل شي يوه ډله دې د غزني د پرمختګ او دغه راز د غزنويانو په دورې کې د درې ژبې او فارسي کلتور د پالنې لامل و ښاري او دومه ډله دې د سلجوقيانو په دورې کې د فارسي ژبې او ادب د غوړېدا لامل څرګند کړي.

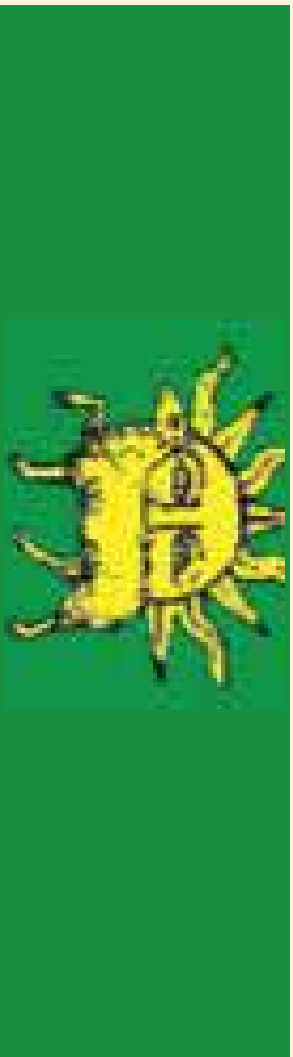
پوښتنې:

۱. غزنويان او سلجوقيان له کوم توکم څخه وو؟
۲. ولې غزنوي حکومت په دې بريالي نشو څو د سلجوقيانو په وړاندې ټينګار وکړي؟
۳. د غزنويانو او سلجوقيانو ترمنځ د جنگ لامل څه و؟
۴. د سلجوقيانو د دوه رتو او مهمو ټولو اکانو نومونه واخلئ.
۵. تش ځايونه ډک کړئ.
د سلجوقيانو پراخه هېواد..... ترمنځ و وېشل شو او په همدې.....
هغوی..... شول.

خوارزم شاهان

خوارزم شاهان په ماوراءالنهر کې د خوارزم له ښاره راپاڅېدل. ول کېږي چې د خوارزم لومړنی امير ابو شنگين غرجه نومېده. ده د غرجستانو يا اوسني هواره جالو څخه و خو لومړني شخص چې خوارزم شاه ونومول شو د ده زوی قطب الدين محمد و.

د دې کورنۍ نومپالي، تولواک علاؤالدين تگش نومېده. ده وروستي سلجوقي تولواک طفلول و وژده او د ايران زياتي سيمې او د افغانستان ځيني سيمې يې ونيولې. دده زوی علاؤالدين محمد تر ۶۱۲ سپوږميز/ ۱۲۱۶ ز کاله پورې غوري دولت له منځه يو وړ. د ده هېواد په هند کې ترسند او په لوېديځ کې ترعراق پورې پراخ و. د مغولانو په رامنځ ته کېدا سره علاؤالدين محمد له ډېرو سترو سترو سره مخامخ شو په ۶۱۷ سپوږميز/ ۱۲۲۱ ز کال کې يې له مغولو نه ماتې وخوړه او د ايران په لوري يې تېښته وکړه. او په پلۍ کې د هانډوران د ستر سيند يوې ټاپو وزمې کې يې ځان پټ کړ او همالته مړ شو. د ده زوی جلال الدين محمد چې د مغولو په وړاندې يې د جگړې زيات ټينگار کاوه بالاخره په ۶۲۷ سپوږميز/ ۱۲۳۰ ز کال کې د کردانو په مټ و وژل شو او په دې توگه خوارزمي حکومت په بشپړه توگه له منځه ولاړ.

د خوارزم شاهي دولت بيرغ

په ټولګي کې فعاليت:

زده کوونکي دې په دوو ډلو وېشل شي او د نقشې په ذريعه لومړۍ ډله دې د غوريانو او دوهمه ډله دې د خوارزم شاهانو د راپاڅېدلو ځايونه وښيي.

پوښتنې:

۱. د غوريانو د اسلام راوړنې مخينه څه وخت ته رسېږي؟
۲. د غوريانو رتو او مهمو پادشاهانو، تولواکانو، نومونه واخلئ.
۳. خوارزم شاهان د څه ډول کسانو له خوا نسکور شول؟
۴. سلطان محمود غزنوي په يرغل وکړ او د هغه په لاس اسير شو.

مغولانو، تیموریان او د کورت او لاده

آيا پو هېوړئ چې مغولانو زموږ هېواد په خاورو او وينو ليت پيټ کړ؟ آيا پو هېوړئ چې د کورت او لادي د مغولانو په زماني کې حکومت جوړ کړ؟ او آيا پو هېوړئ چې تیموريانو هم زموږ د هېواد په ځينو برخو حکومت کړی دی؟

مغولان

مغولان له مهمو اسيایي قامونو څخه دي. د دوی سیمه مغولستان د ترکستان او چین ترمنځ پرته ده. د دې خلکو د ژوند بڼه قبایلي وه او تل له یوه ځایه بل ځای ته کډه کېدل.

مغولي قبايلو په ۶۰۲ سپوږميز/ ۱۲۰۶ ز کال د یوې لويې جرگې په ترڅ کې تموجين د خپل لارښود په توگه وټاکه او هغه ته یې د چنگيز خان لقب ورکړ. ده مغولي قامونه او قبایلي لاندري هم سره یو کړي او د خپلو خلکو د لاینه نظم او ثبات لپاره یې د "باسا" تر سرلیک لاندې د مقررانو یوه ټولگه رامنځ ته کړه.

د مغولانو يرغل

چنگيز خان په لومړۍ سرکې د ماوراءالنهر ښارونه د خپل يرغل موخه وگرزو له او په ۶۱۶ سپوږميز/ ۱۲۲۰ ز کال کې یې د اتوار ښار ونيو په دې ښار کې د مخه یو مغولي سوداگريز کاروان د دغه ښار د حاکم له خوا لوټ شوی و.

د بخارا، سمرقند، خوارزم او مرو ښارونه هم د مغولو په لاس ته ورغلل او د دغو ځایونو په زرهاو و تنه

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library